

szemle

Visszakozó szavak

SZILÁGYI ÁKOS: SZOKATLAN ÜGY

Ha lírai életműveknek lehet sorsuk, s egy költészetnek – ennek megfelelően – ki-juthat nehéz sors, Szilágyi Ákos lírája bizonyosan ilyennel rendelkezik. Nem csu-pán arra a szociokulturális háttérre és sajátos „poétikai klímára”, a magyar iroda-lom XX. századi történetében testet öltő fejlődésre és tájékozódásra kell gondolni, mely Szilágyi eddigi pályafutását meghatározta, keretezte, gáncsolta és életre segí-tette, s mely bizonyos, a költőhöz közel álló tendenciák markáns visszhangtalan-sága s talán más szövegi–művészi minták a kelleténél is erősebb, mélyebb befo-lyása révén szinte négy évtizede ellenzékben mutatja fel e költői programot. Más-féle, e lírán belül támasztott nehézségekkel is számolnunk kell, mikor e sorsot szemrevételezzük, mikor Szilágyi – úgy érezhető – érdemein alul értékelt lírai hoz-zájárulását tanulmányozzuk. Önsorsrontásról is beszélhetünk, hiszen talán minden külső akadálnál inkább jellemzi e művészetet az a maga által, maga számára és maga ellen támasztott nehézség, mely a lírával, a lírai megszólalással szemben ál-landóan fenntartott gyanakvás, kétely szüleménye, s mely a vers helyzetének meg-nehezítésén, a költészet dolganak aktív ellenzésén dolgozva, egy soha többé nem hitelesíthető nyelvi magafeledettségre veszélyére figyelmeztetve állítja elő lehető-le-hetetlen szituációit. Szilágyi legfőbb költői hivatása mintha nem is lenne más, mint a vers lehetőségének felügyelete, kritikája, vagyis a nyelvhasználat művészi para-digmájában való együttes benn- és kívülmaradás kísérlete.

A költő, ha Szilágyira gondolunk, tehát még mindig a renitens, a rendbontó fe-lelősségteljes munkáját végzi. Az irodalomba belépő szerző rögtön ezt a szabály ellen feszülő, megkérdőjelező karaktert, a nyelv és az általa közvetített kultúra vi-szonyrendszerét – mint bármiféle determinációt vagy eldöntöttséget visszautasító osztályon kívülséget választotta. S ha végigtekintünk az elmúlt évtizedek verster-mésén, nyugodtan állapíthatjuk meg, hogy *az iskolamester zavarban van*. To-vábbra is, ugyanúgy, mint negyven évvel ezelőtt. Mert igaz bár, hogy Szilágyi lírá-ja az eltelt idő során bizonyos fokú, akár formai klasszicizálódásnak is nevezhető egységesüléssel ment át, dikciója kiszámíthatóbbnak és jellegzetesebbnek mutat-kozik, s az is igaz, hogy a versbéli kifejtés szinte monomániásan tér vissza legfőbb, elhagyhatatlan problémáihoz, s ez megteremti az életművön belüli összeolvasás, kiegyenlítés esélyét, de ettől még elmondható, hogy a művek elemi mozgatója a nyelvben, a beszédben testet öltő jelentés hegemoniája és tudati kisajátítása ellen irányuló megkérdőjelezés, kiszorítás aktusa. A szó itt nem fogad szót.

Szilágyi költészete – mindig is, s egyre inkább – a felülvizsgált evidencia lírája. Ebből származik erőssége, s ebből következnek egyébként vállalt s hatékony mű-

vészi eszközként alkalmazott különféle kényszerei. Mindenekelőtt egyfajta archeológiai tapasztalat nyelvi–művészi tapasztalattá tételére gondolhatunk itt, mely bár analízis és reflexió folytonos, semmiféle eltekintést nem engedélyező gyakorlatát írja elő a vers számára, s a születő művet elidegeníti az előszámlálható vershagyomány útjaitól, e líra alapanyagának tekintett szó, név poétikus feltérképezésének mégis olyan lehetőségeit állítja elő, melyek más, e líra reduktív eljárásait nélkülöző kontextusok számára valószínűleg elérhetetlennek tűnnek. A szerző *Tegyük fel* című 2008-as kötete még a feltevés, a feltételelességben rejlő átvizsgálás kötelességén keresztül emlékeztetett – a maga formailag egységesebb, kiegyenlítettebb módján, a szakasz versstruktúrabeli meghatározása és újramotiválása felől – a nyelv által megjelenített hamis konszenzusok elvetésére és egy új, immár nem a jelentés metaforikusságán, áttételességén nyugvó egyensúlyi állapot megteremtésének szükségletére. A *Szokatlan ügyről* (2012) elmondható, hogy annyiban továbblépés, amennyiben verselválás(unk) szinte minden rögzített vagy rögzíthető elemétől távolságot tartva, főként a kompozícióhoz tartozó esztétikai reflexek ösztönzését elkerülve (nem egyszer ironikusan kijátszva) a probléma előállításának, állításának olyan primer tapasztalatait jelzi, mely a művet – a mű létrejöttét – valósággal veszélyeztető módon minden kiegészülés, beteljesülés ellenében a kérdésiség, a nyers reakcióig engedi eljutni. Szilágyi, vállalva a többféle megszólalás, a formai jellegzetességeitől eloldozott költői hang csapongásának, felszabadultságának állapotát, ezúttal tehát nem a '80-as évektől valóságos védjegyének számító versformátum, a ritmikai vezetettség és a rím-szuggesztívó jegyeit magán viselő modalitás által foglalja egybe szövegeit (bár ebből a jellegzetes szakaszkialakítású műtípusból is közöl sikerült darabokat a könyv), hanem a költői beszéd kérdésességének, a visszakérdés helyzeteiben való helytállásának s vele minden felhangzás eleve-megkérdőjelezésének indulati és szándékolt koherenciájában ismeri fel anyagát. Alig-anyagát, hiszen e szövegek – elsősorban nem terjedelmi visszafogottságuk miatt – inkább versvázként és egy majdani kimondás előkészítőiként, a szükséges alapozás feltételeiként funkcionálnak. Mindez még akkor sem jelez e lírában anyaghiányt, nem vezet hiányállapothoz, ha el is mondhatjuk, hogy részproblémák híján Szilágyi költészetének egyedüli – meghaladhatatlan, valójában leírhatatlannak is tűnő – kérdése mindig visszaháramlik, visszairányul önmagára, művészi figyelme és fegyelme mindegyre egy főprobléma körül köröz, viszi végbe a repetitív és ihletett újramondás misszióját. A *Szokatlan ügy* legtöbb darabjában megjelenő kérdés azt tudakolja, hogy a semmi – nem a kultúra semmije s nem a kulturált semmi, hanem az őseredeti alakjában elérhetetlen semmi, a valóságos semmi – vajon lakozhat-e, megszállhat vagy egyáltalán átutazhat-e a költői megszólalás kivételes–esszenciális nyelvi körzetében, vagyis testet ölthet-e a szó léte-zést állító, létével állító regiszterén belül.

Az új kötet által felkínált élmény ugyanis, minden jól szerkesztettsége és a létproblémát szinte minuciózus türelemmel bogozó emberi kalandvágya ellenére nem más, mint a vers vergődése legfőbb kihívása tárgyával, a megnevezés logikájában és gyakorlatának mindenben ellentmondó semmivel. Minél inkább elmélyedünk a versgnómákban, Szilágyi Ákos költői útjának a via negativa egy sajátos változatát továbbalkotó darabjaiban, minél beljebb kerülünk a vers önkiüresítésének

és állandó feltámadásának e „húsvéti” liturgiájába, annál érthetőbbé válik egyúttal az is, hogy e líra útja miért nem eshet(ett) egybe bármilyen más indítékú költői gyakorlat útjával, miért választja e líra a vers állandó, kívánt felfrissülése helyett a sivatagi, a szómezőt tudatosan, nagy erővel elsivatagosító kísérletezés kihívását. A negatív teológia és az apofatikus írásmód, melyek különféle művészi megvalósulásai Szilágyi esszéista életművének fontos vonulatát jelzik, s melyek lehetetlen, összeköttetés nélküli, paradox hagyományával való számvetés talán gondolkodói pályájának s tudományos érdeklődésének egyik lényegi ambíciója, a nyelv gondjával való állandó számvetést, a levont–levonható tanulságoknak a nyelvi médium működésében való érvényesülését a különböző diskurzusformák választásán, megválaszthatóságán túli univerzalitás jegyében szolgáltatják ki kételynek és kommentárnak, s természetesen ezek művészetként megmutatkozó gesztusainak. A vers mögött feltűnő, a versen egyre áttűnő bölcséleti–történeti tartalmaknak ez az állandó, elkendőzhetetlen jelenléte mégsem mutatja Szilágyi verseit – s itt, ezeket a műveket sem – bármiféle tételezés illusztrációiként, igaz, a művészi befogadás mellett felsorakozó, nem esztétikai nézőpontú megközelítések (pl. a tézis racionális mérlegelését és logikai bírálatát magába foglaló – egzakt/tudományos vagy retorikai – véleményezés) olykor, a szöveggel való hatékonyan mutatkozó dialógus nevében erőteljesen jelezhetik e művekkel kapcsolatba lépő ítéletformák megszottságát. Vagy, másként szólva: versolvasó és iskolamester, a szöveget maga kedvére formálni szándékozó befogadó tartós zavarát. Hogy a via negativa útja megnyílna a vers útja, fakadhat-e önmagát el- és fenntartó költészet az apokaliptikus gondolkodás és az ennek eredményét kifejező tagadólagos (apofatikus) nyelv részéről, a *Szokatlan ügy*, akárcsak Szilágyi egész költészetkísérlete, emellett támaszkodó gesztusként, egyszerre követeli és halasztja el a valamikori válaszadást. (Csak zárójelben jegyezzük meg, hogy az esztétikum világa, valamint egy világnézetként feltűnő vagy hitrendszereszerűen lezárt gondolkodásmód közötti párbeszéd a Szilágyi (nem)kritikusi pályáját korán jelző Weöres-bírálat egyik legfontosabb kérdése volt. Visszaolvasva tehát az akkori, erre vonatkozó, a két terület túl-közelségét vagy egyenesen átfedését állító vádpontokat, a Weöres-poétika bizonyos szegmenseiben a pszeudofilozofikusság jeleit – és vele a lírai jelentőség megfogalmazását – kimutató fejtegetéseket, rendkívül érdekes, az egyértelmű lezárulást nem sürgető párbeszéd és perbeszéd bontható ki az új kötetben a kérdés körül.)

A kötet *Előhang (szokatlan ügy)* című első szövege, e minden előtt járó, pontosabban minden lehetséges későbbi felhangzás helyét, terepét, hazáját felkereső hang szemléletes – az evangéliumi példabeszédek irodalmával kapcsolatot létesítő – képben festi elénk e líra egyáltalán nem szokványos, nem a személyesség kódjaként megnyilvánuló énjének krízisét. A mű az elfogadott és végre nem hajtható meghívottság, megvendégelés, az én helyzetét jellemző és meghatározó vendég-etika problémáját tárgyalja hasonlíthatatlan tömörséggel. „meghívsz. de nem vagy otthon” – szól a vers beszélője a távollévő megszólított felé. A kvázi párbeszéd abszurditása abból származik, hogy a beszéd s vele az értelem létesüléséhez szükséges legelemibb adottságok: fogadás és meghallás híján az érkező csak egy olyan nyelv lehetséges jeleneteiből válogathat, melyben a megnevezések a feltételezés lehetőségére, latens adottságára való utalásból eredeztetik azonosságukat és érvé-

nyességüket. A lírai én a beszéd és szólítás folytonosságának fenntartásával, vagy a múltban kitörölhetetlen emlék, vagy a jövőben időző ígéret bizonyossága által élteti magát. E nyelv a metafizikai „pauza” nyelve – egyben e poétika megnőtt mozgásterét biztosító karneváli nyelvállapot is –, melyben a grammatikai rend és a beszédben testet öltő emberi konszenzus mint a kijelentések formai megfelelését irányító–leképező szabályok működnek, hozzák létre a felhangzások alaptalanságából származó értelemnélküliség új auráját. A költői szó sorsát visszatükröző műveletek, melyek a vonatkoztatás valósága helyett mindegyre csak annak illuzórikus fenntarthatóságáról s vele a kommunikáció kérdéses jövőjéről hoznak hírt, a jelent, a vers idejét a beszéd mögül eltűnt bizonyosság és elismerő hitelesítés világaként tüntetik föl. Olyan házként képzelhetjük el a világgá bővülő versteret, ahonnan hívás érkezik, ami tehát valamiképpen üzemel, de melybe megérkezve csak a meghívó/gazda nélküli mélységes csalódottság kérdései, zavart kérdezősködése, az „örökre ment” távollétében fejüket rázó, helyükön álló „szolgákkal” és „rokonokkal” való helyettes beszéd lehetősége maradt. Nincs számadás a talentomról, s nem boldog, aki ébren várja urát. Meglehet, örökre vár, hisz „örökre ment”. Szilágyi szkeptikus állítása, a vendéglátó nélküli vendégházról szóló bejelentése, bár kapcsolatba hozható egy tágan értelmezett modern hagyomány önszemlézésével (s illetéknéppen a szerző esszéisztikájában nagy súllyal szóhoz jutó, a korszakfogalommal összefüggő határelmény és finalitás jelenségére reagáló filozófiai mondatok ajánlataival), mindig kerüli a létprobléma így felfogott formájával szinte együtt járó patetikus és tragikus feldolgozás segédleteit. Mintha a versnek az új világ új törvényeit, illetve törvényalkotó híján átmeneti rendeletté vagy ideiglenes intézkedésekké (mindig feltételes poétikai gyakorlatokká) lefokozott megnyilvánulásait szemlélő munkája számára egyenesen felszabadító lenne az a fajta „ékszóló” üresség, a megjelölés és kimondás ábrándját tovább nem kergető nyelv felfedett irracionális, melyben a referenciális alapviszony igazsága, vagyis a világi, mindig külsőleges jóváhagyás helyett a „szó mint olyan” (Krucsonih-Hlebnikov), mint külvilági eresztékeitől elválasztott, szabadon mozgó jelenség figyelhető meg. E mozgás minden elvárást áthágó pályagörbéinek leírását–meghatározását Szilágyi esetében leginkább az avantgárd nyelvfelfogásról ismerős szubverzív eljárások (pl. a zaum köré szervezett poétika; a szócsuszamlás tana), illetve a metafora nyelvbéli (túl)hatalmát bíráló válogatott módszerek példázhatnák. Bátran ki zárhatjuk viszont a kölcsönviszonyból a filológiai, irodalomtörténeti érdekű idézés, főként az imitáció bármiféle kísérletét, mert e poétika a szöveg fogalmának olyan progresszív, minden elemében kérdéses és instabil változatát hívja létre, mely bármilyen, a körzetében megjelenő s felismerhető idegen szövegtárgyat, idézetet is csak az esztétikai viszonyt felforgató „átkeresztelés” művelete nyomán fogad be, tesz magáévá.

A vérbeli Szilágyi-vers ugyanis nyelvcsapdaként működik, miként azt a hasonló című (*nyelvcsapda*), e konstrukcióról igen sokat eláruló írás is jelzi. A vers a nyelv bizonyos elementumai elejtésére létrehozott szerkezetként tűnik fel, mikor e művet – és a hasonló módszerrel létrehozott, a nyelvi kifejtésben és definiálásban rejtő paradoxon logikáját felmutató más írásokat – olvassuk. Még ha e műforma a lehetetlen nyelvi megjelölés kudarcát követő lineáris, fokozatos kifejtésből nyeri is

erejét, s ekképpen olyan nyelvi trouvaille-ként, konceptuális műalkotásként is felfogható, mely az egyszeri végrehajtás után korlátozottan jeleníti csak meg eredeti képességeit, mégis hatékonyan állítja elő a mindig ugyanarra – a nyelv eredendő képtelenségére és ebből fakadó poétikusságára – vonatkozó lappangó vagy nagyon is jól fogalmazott kérdését. Lehet-e egyáltalán más a vers, mint nyelvcsapda? A csapda, kelepce működéselve valamiképpen mindig egy időbeli folyamat, várható megtörténés felgyorsítását, előidézését célozza, s ekként nagyon is hasonlít (mondhatjuk, emlékeztet) a Szilágyi-vers végtelenségig ökonomikus, a mű sűrítő, koncentráció feladatát komolyan gyakorló munkájára. A modern – és posztmodern (Szilágyi meghatározása szerint „a modern barokkjaként” szemlélhető) – vers, mely állandóan szembesülni kénytelen a kommunikáció intézményesülése miatt devalválódott szó szerepvesztésével és -tévesztésével, s mely ennek nyomán olyan stratégiákat kénytelen kidolgozni, mely valamiféle megbízásnak a régire emlékeztető jogosítványával ruházza fel működése során, Szilágyinál a nyelv felett gyakorolt, s így a létező viszonyok kapcsán érvényesített – nem társadalmi igyekezetű, igaz, nem is csupán esztétikai konnotációjú – felügyeletben fedezi fel létezése indokoltságát. A *Szokatlan ügy* például az irodalmi mű áttekintő képességével, az írásnak a személyes kijelölésű memória munkáját egy létező munkamegosztás értelmében folyton kisegítő vállalásával az emberi (idő- és térbeli) perspektíva elhagyását, illetve lehetetlen mértékű kitérését idézi meg: „nem-élni már egy éve. / nem-élni százmillió éve. / nem-élni száz milliárd éve. / ugyanaz. ugyanaz.” (37.) A csapda – vagyis a vers – a megszerezni, elejteni kívánt „vad” (Szilágyi esetében többnyire nagyvad, mivel a vers tisztázó–analitikus küldetésétől hajtva nem adja alább a „semmi” becserkészésénél) életét, mozgását állandó veszélyeztetés és fenyegetés alá helyező, kötelező kisajátítás helyzetének feleltethető meg, melyben az én – minden vers leggyanúsabb figurája – egyszerre örökös, vállal töretlen felügyeletet és magát álcázva, fedőszínekbe öltözve visszavonul. A versé összeálló szavak veszélyes körzetébe „tévedő” elemek: kitüntetetten a nyelv metaforájaként fellépő frázis, közhely, rögzített formájú szólásformák, vagyis a kontextuális, egyezményes jelentésüket csak a beszélők közötti érintkezés folyamatában garantáló idézések – a szókincsnek ezek a cseppet sem előkelő vagy művészi igénybevételre váró elemei – a bennük tárolt, lappangva jelenlévő dialogikus lehetőségek kiemelő, minden ismert előforduláson túltevő aktiválásán keresztül valóban olyan csapdába esnek, melyből csak igen nagy áron, soha kétségbe nem vont jelentésük megkérdőjeleződése, az abszolút szóértelem megsemmisülése révén, vagyis a vers nyelvjátékában való részvétel által szabadulhatnak. Amit a Szilágyi-vers így hátrahagy, nem a megtekintett világról tett pozitív, additív szándékú kijelentés, a szó eredeti értelmében vett hozzájárulás, sokkal inkább elvonás, megvonás eredménye, egy-egy végkimerülésbe hajszolt, s így elejtett, jelentése és léte ingatagságát felfedő, továbbá védtelennek nyilvánított maradék kiállítása. Mintha az új kötet, egészében és persze a részeit adó versek révén is annak a Szilágyi legutóbbi, értekező prózai írásait bemutató válogatásban (*Halálbarokk*, 2007) található szentenciának lenne végrehajtása, mely újabb költészete szintéziseként is felfogható versciklusát zárja: „ne tegyél pontot semmire. / így tűnj el. visszakoza.” (*A semmi: „nak” a semmi: „nek”*) S ha a pontot többnyire ki is teszi a szerző, vagyis udvaria-

san alkalmazza a központozás fennálló szabályait, semmilyen értelemben nem támaszkodik a befejezettség hiedelmeire. A mű ugyanis csak abban az ambivalens produktivitásban állíthatja elő önmagát, mutathatja fel lehetőségeit, aminek értelmében az ábrázolás eleve csapdahelyzetet állít: hiszen ami egyrészt az írásmű abszolút tulajdona, altruizmusa révén pedig köztulajdon, s ami a művészet tárgyát jövőbe utaló, tovább éltető mozdulatának tetszik, az másrészt a kelepce, csapda élményre záródásának mozdulataként is felismerhető. Úgy *elejtés*, hogy abban a megfogás és az elengedés értelmében vett kettősség és szétválasztottság, e mozzanatok egymásutánisága és egymást feltételezése egyszerre tárul fel a perspektivisztikus, személyes kijelöléseitől magát felszabadító nyelvhasználat számára: „amire néz képpé válik. / amire nem – úgy marad” (170.). Megkockáztatható-e, hogy a versben ábrázolt baljós aktivitás ezúttal mint a nézés kijelölő-keretező művelete mögött a személyességnek a művészetbe beférkőző gondja, a minden emberi cselekvésben is megmutató megőrzés és bemutatás Dárius- királysága jelentkezik?

A *Szokatlan ügy* költői ügyvivőjének, megszólalójának kedvenc csapdahelyzete, s ezzel nyilvánvalóan a verset érintő legnagyobb és visszatérő kihívás az újra és újra e körbe meghívott semmit – mint a nyelv voltaképpen csak szükséges, a rendszer működését hiánytalanra tevő szavát és szócsaládját – elhelyezni a kimondás épséget sugalló fogalmazványaiban, mintegy közszemlére tenni inautentikus szerepkörében. A lét, az állítás kontextusaként feltűnő nyelv és az ennek használatba vett, fejlett állapotát példázó versmondattal keretén belül megjelenő teljes hiányolás az integrálhatatlan tapasztalatát, eszméjét vagy ideáját jeleníti meg, a semmi lehetetlen szófordulatait idézi: „semmi sem stimmel itt. / semmi. / de akkor ez sem stimmel” (171.) – regisztrálja a szóalak és jelentés totális elidegenedettséget vers-tárgyaként dajkáló, ezzel a versre veszélyes jelképes rémítéssel felnevelő és a semmi jelölhetetlen jelölését kergető beszéd ördögi körébe jutó rövid versmű. Miközben a vers tehát egy öntudatos mozdulattal elszakítja magát a költői megszólalás eminens elgondolásához kapcsolódó külső visszajelzés várokozásaitól, a világi beigazolódás nyomon követésétől, s referens állításként szemünk előtt omlik össze vagy hullik darabjaira, másként, éppen e meghiúsult lehetőségek, a nyelv létezéséből kiutasított jelentések, töredékes jelzések egy másfajta összerendeződés eseményét előlegezik. A nyelv mindig felénk forduló biztatásával, a létezés színeit jelző gazdagságával és a költői munka megszüntető aktivitása, konok kételkedése által testet öltő, megképződő hiányaival (melyek e versek esetén sűrűn jelennek meg a környezetétől elkülönülő és azt „felfaló” lyukként, „likként”, egyenesen kozmikus „fekete lyukként”, s villantják fel a vakságot, mint a tárgyasra, külsőre vonatkozó nyelv hasznavehetetlenségének állapotát) a másként-állításból adódó perspektívaváltás eseményének generálói. A vers valós mutatványa ilyenkor, ahogyan a nyelv éppen e pontokon, helyzetekben, a valódi fordulatot követelő szófordulatok által szinte kitüremkedve, felszámolva kötöttségeit, meghatározó elhívatása, a semmi megnevezése felé hatol. E szerencsés és korántsem ritka esetekben a vers megsemmisítő nyereségéről beszélhetünk, hiszen önmaga kulturált-elismert alakjának, vagyis a lírai paradigma egy modernségtől örökölt változatának érvénytelenítésén keresztül a szöveg rámutathat a nyelvben tárolt tudás képzelte és képzetes középpontjaként mindent magához vonó semmi létezésére, nem-létezés-

sére, mint egy, minden művészi megnyilvánulásból kiiktathatatlan és lezárhatatlan végiggondolás kényszerére és felhívására.

Végiggondolni: megadatik-e ez a versnek? Megadatik-e a státuszát egyrésztől öntudatosan őrző és nyilvántartó, másrésztől konstans kételyek közt elhagyó Szilágyi-versnek? A végiggondolás kényelmes és öncsaló reménye mintha már a szövegi megvalósítás legelemibb szintjein megtagadná magát ettől a költészettől, mely a megszólalás klasszikus kiegyensúlyozottságának kellékeit, például a formai lezárás értelmi megoldásként is működő ajánlatát – mint alapélményétől végképp elidegenedett, össze nem egyeztethető elvárást – lerázza. De mi mást is tehetne egy költészet, mely örökké a semmire lesve, bevallottan, sehova tart? „[A] vég nélküli kétkedés / nem vezet sehova! / érted? sehova! / de ha én éppen oda készülök?” A vers mint a nyelv utópiája kétségtelenül mindig tartalmazza ugyan Szilágyi esetében a véghez rendelt vagy végrendelkező tudat felelősségét, a végességgel szembesülő kételkedés panaszát, s vele az irodalom egy volt-állapotának látomását, de egyben a költészet túlélő tagjaiként fellépő versváltozatok már híradásokként is vehetők abból a korból, melyben a semmivel szembesülő tudat magára ismer s melyből folyton kilábalni igyekszik. A Szilágyi-vers ezért mindig a végről, a versvégről, a vers végéről, az ilyesfajta végelképzelések elméleti tarthatatlanságáról – vagyis bizonyos értelemben végéről –, a vég végéről szól, végtelenen, és minden véglegességet elűző, a folytatódás lehetőségét a nyelv eleve-felszabadultságában, a dialektikus meghaladás állandó kísértése által nyilvánosságra hozó kérdezős módjában. Ha a vers mindannyiszor előreszalad és túl korán jelzi már készen álló, s valamiképpen a közrefogott szóban magában várakozó végzetét, úgy látszik, csak azért teszi, hogy elkerülje, elkerülhesse azt. A végesemény ilyen felnagyítása, a szó állandó felravatalozása mintha azt mutatná, hogy e versek többször is érintik, s haladásuk minden pontján, állandóan észlelik a vég kihívását, csupán e felkínálkozó végpontokon (melyeket a rím mindenkori beváltása által jelzett sor-, szakasz-, vershatárok és a kimondás menetét jól követhetővé, szinte jósolhatóvá tevő logikai megépítettség alakzatai kiemelnek) egy erős aggály segítségével erőt gyűjtve megszabadulnak a túl korai vég veszélyétől. Így halad a *Szokatlan ügy* is előre, mindhalálilig, mígnem tényleg véget ér. S ahol a nagyszerű *Utóhang (ócsak)* feltartóztathatatlan és nem véglegesíthető, mert ellenőrizhetetlen látomásának (nem-látomásának) legközösebb eredményeként a vers a halálra, a megsemmisülés elképzelhető földi sorsára keres és talál szót, önkéntelenül végszót talál. „[A] szem csukott”. Amit itt lát a vers, s mi nem látunk – pontosabban nem-látnunk adatott –, talán a vágyva vágyott semmi. (*Új Palatinus Könyvesház*)

TÓTH ÁKOS